

**SEMINARSKA NALOGA
EGIPČANSKA KNJIŽEVNOST**

Ptuj, november 2002

KAZALO

1. UVOD	4
2. VSEBINA	5
2.1 EGIPČANSKA PISAVA	5
2.2 EGIPČANSKA KNJIŽEVNOST	6
2.3 PESNIŠTVO STAREGA EGIPTA	7
2.4 HIMNA SONČNEMU BOŽANSTVU	7
2.5 PESEM NOSAČEV ŽITA.....	8
2.6 POGOVOR RAZOČARANEGA ČLOVEKA S SVOJO DUŠO	8
2.7 ZAČETEK BESED VELIKE RAZSVETLJEVALKE SVETA	9
2.8 SINUHEJEVE PUSTOLOVŠČINE	9
2.9 EGIPČANSKA KNJIGA MRTVIH	10
3. LITERATURA	11
3.1 LITERATURA	11
3.2 VIRI	11

1. UVOD

Odkar ostaja pisava, obstaja tudi književnost. Človek je že od nekdaj pripovedoval zgodbe in izpovedoval svoja čustva. Književnost se je spreminjala, tako kot so se spreminjale navade, civilizacije in kultura ljudstev, ki so živel stoletja, morda tisočletja pred nami in nam preko svoje književnosti zapustila delček svojih navad, običajev in zgodb.

Želja in ideja za ukvarjanje s književnostjo starih ljudstev, je zrasla predvsem iz našega zanimanja za umetnostno literaturo nasploh. Ker je branje knjig, predvsem sodobne literature, del našega vsakdana, smo se odločile poiskati korenine te svojevrstne umetnosti, ki človeka že od nekdaj spremlja in bogati. Podrobneje smo obdelale eno izmed starih orientalskih književnost; egipčansko književnost.

Egipčanska književnost, pisana s »svetimi zarezami«, t.i. hieroglifi, ki so jih znali pisati in brati le redki, posebej izšolani egipčanski pisarji, nikakor ni revna. Razkriva nam zanimivo egipčansko zgodovino, njihovo kulturo in način razmišljanja, obenem pa je v mnogih stvareh podobna današnji literaturi. Egipčanska književnost je zaradi svoje edinstvenosti in vpliva na druge kasnejše književnosti, vredna našega zanimanja in zavedanja, da so nam Egipčani zapustili bogato dediščino, ki jo moramo znati ceniti in spoštovati.

2. VSEBINA

2.1 EGIPČANSKA PISAVA

Hieroglifi so staroegipčanske pismenke. Nekateri znaki so bili enakovredni današnjim črkam, drugi po dvema črkama skupaj, preostali pa so označevali kar cele besede. Stari Egipčani so uporabljali več kot sedemsto različnih znakov. Uporabljati so jih morali znati pisarji, večina ljudi pa tega ni znala.

Branje hieroglifov nam je omogočil spomenik – Rosetta. Na njem je v treh različnih pisavah, grški, demotski in hieroglifni, napisana hvalnica egiptovskemu vladarju. Francoz J. F. Champollion je s pomočjo kraljevih imen v vseh treh pisavah razvozlal hieroglife ter s to vednostjo in z znanjem grščine ugotovil, kaj pomenijo drugi simboli.

Iz hieroglifskih pismenk, ki so jih pisarji vklesavali v kamen, se je razvila okrajšana in poenostavljena, tako imenovana kurzivna ali hieratska pisava. Uporabljali so jo za vsakdanje zapise na papirusne zvitke ali les. Iz hieratske pisave se je v 7. stoletju pr. Kr. razvila nova pisava. Hemodot jo imenuje demotska, to je ljudska pisava. Izraz hieroglifi je prvi uporabil Klemen Aleksandrijski in pomeni *svete zareze*.

Pisava je starim Egipčanom omogočila, da so zapisali svojo zgodovino, sestavili sezname svojih vladarjev, da so opisali pomembne dogodke, kraljevske poroke in bitke. Pisava jim je služila tudi za računovodstvo, za vzpostavitev pravnih pravil, za sestavljanje pogodb pri prodaji lastnine in poročnih listin. Pisava je prenašala tudi egipčansko književnost.

Slika 1: egipčanski pisar

2.2 EGIPČANSKA KNJIŽEVNOST

Nastala in razvijala se je v državi starega Egipta vse od njenih začetkov (okoli leta 3000 pr. n.št.) do leta 332 pr.n.št., ko je z vdorom Aleksandra Velikega postala sestavni del helenistične grške kulture. Besedila tistega časa so se večinoma ohranila v fragmentih – delno in nepopolno. Raziskovalcem je postala dostopna v 19. stoletju, ko je francoski arheolog J.F. CHAMPOLLION razvozlal pisavo hieroglifov.

Slika 2: kamen iz rossete

Egipčansko književnost je mogoče deliti na poezijo in prozo. V poeziji so nastajale različne zvrsti: delovna pesem, ljubezenska pesem, , verska himna, reflektivna pesem. Pesmi so bile sestavljene iz kitic; pomembno ritmično sredstvo je bil paralelizem členov. V prozi poznamo zbirke modrostnih naukov, izrekov in misli; sem so spadala tudi zgodovinska poročila. Razvite dramatike še ni bilo.

Najbolj razširjeno delo je bila Knjiga mrtvih, tj. zbirka himen, zakletev in molitev, ki naj bi bile mrtvim v pomoč na drugem svetu, zato so jih polagali v grobnice. Fragmentarno so ohranjene tudi zgodbe, bajke in pravljice, kjer se prvič v razvoju svetovne književnosti pojavijo motivi duhov in čarovniške teme. Najstarejše ohranjene pesmi so delovne; ljubezenske pesmi, ki so nastajale v plemiškem okolju, so izvajali na gostijah ob spremljavi glasbila ali kot del svatbenega obreda; mnoge verske himne so posvečene egiptovskemu bogu Amonu.

S književnostjo, umetnostjo, znanostjo so se ukvarjali le pripadniki vladajočih slojev, podrejeni in sužnji so pridobivali dobrine, ki sporočajo misli in razpoloženja izkoriščanih v vsakdanjem boju za obstanek.

Pesem nosačev žita je najbrž iz 16. stoletja pr.n.št. – spada med prve spomenike socialne poezije. Njeno sporočilo govori o težkem, enoličnem in ubijajočem delu kmečkih in pristaniških delavcev – sužnjev.

2.3 PESNIŠTVO STAREGA EGIPTA

Najstarejši ohranjeni primeri staroegiptovskega slovstva so nastali tik pred koncem »stare« države med 25. in 23. stoletju pr.n.št. Kot večina književnosti najstarejših obdobj je tudi egiptovsko slovstvo pretežno religioznega in mitološkega značaja. V mitih in himnah so pogosti opisi potovanj v onostranstvo ter prošnje in nasveti za posmrtno življenje, zato ni nič nenavadnega, da so večino besedil odkrili v kraljevskih grobnicah in piramidah. Izmed knjig himen je pomembna zlasti Knjiga mrtvih.

Staroegiptovska mitologija je zaradi množice božanstev in različnih, pogosto celo nasprotujočih si razlag o nastanku sveta in vlogi posameznih bogov težko razumljiva, še teže pa je določiti mejo med pesniško fantazijo in pravo mitološko snovjo. Egiptovska književnost je ena redkih starih književnosti, ki nima svoje »svete knjige« oziroma enotnega teološko – zgodovinskega kanona. Čeprav so se ohranile tudi številne ljubezenske in delovne pesmi (Pesem nosačev žita), ki se navezuje na konkretno življenjsko izkušnjo, v egiptovski pesniški zapuščini prevladujejo himne, posvečene Atonu, Ozirisu, reki Nil in božanskim vladarjem, faraonom. Za himne je značilen čustveno vzvišen in svečan ton, ki temelji na ponavljanju posameznih verzov ali verznihi sklopov, refrenu, besednih iger, aliteraciji, nizanju enakih samoglasnikov in podobno. Posebnosti sloga in zgradbe pesmi so imele verjetno magičen ali obreden pomen.

Egipčanski pesnik je bil najboljši tedaj, kadar je lahko bil najbolj oseben in kadar ga je odkritosrčnost odvezala literarnih umetnij, ki so godile domišljiji njegovih egiptovskih poslušalcev, a so prepogosto izmaličile njegove verze – zapletenih besednih iger, nizanja kratkih pesmic, od katerih se mora vsaka začeti in končati s številko, ki jo ima pesem v zaporedju, dolgočasnih klišejev, izposojenih iz priljubljenih starih pesmi, morda z namenom, da bi jih znova obudili. Nekatere ljubezenske pesmi (po številu jih je malo in večina jih je hudo nepopolnih) iz novega kraljestva so kljub izumetničenosti očarljive.

2.4 HIMNA SONČNEMU BOŽANSTVU

Ehnatova Himna sončnemu božanstvu Atonu je ena prvih pesmi v novoegiptovskem jeziku. Napisal naj bi jo Amenofis IV., od 1367 do 1350 pr.n.št., faraon »novega« kraljestva. Z odločnimi reformami se je zavzemal za uvedbo monoteizma, vere v enega univerzalnega boga. Odrekel se je imena Amenofis in se preimenoval v Ehnatona – »všečen Atonu«. Himna sončnemu božanstvu je hvalnica vsemogočnemu Atonu, posebljeni luči, ki daje življenje vsem ljudem, ti pa ga častijo s svojim delom in žrtvovanjem za blaginjo njegovega namestnika na Zemlji, faraona. V himni prevladuje neposreden odnos do stvarnosti, izražen v realističnih opisih vsakdanjega življenja. Vpliv

Ehnatonove Himne sončnemu bogastvu zasledimo v biblijskih psalmih (psalm št. 104), kar priča o povezanosti različnih staroveških kultur. Slovenski prevod je nastal po angleških prepesnitvah in ne prenaša himne v celoti; večina prevajalcev namreč izpušča srednji del himne, ki je pesniško manj zanimiv, saj sestoji iz ponavljanj in naštevanj.

2.5 PESEM NOSAČEV ŽITA

*Snope in belo žito
nosimo dan za dnem.
Kašče prepolne so,
polne vse ladje.
Zrnje že teče čez krov.
Nas pa še zmeraj preganjajo.
Lačni in sključeni stopamo.
Naša pleča so bron,
naša srca so bron,
ko nosimo dan za dnem.*

V starem Egiptu so poleg besedil umetne književnosti, ki so jih zapisovali pisarji na dvoru in v svetiščih, nastajale pesmi, ki so se ohranjale ustno med nižjimi sloji, zato so se le poredkoma ohranile. Mednje spada Pesem nosačev žita, ki so jo zapisali v grobnico pri El Kabu, pod upodobitev kmečkih del. Nastala je verjetno v obdobju med 16. in 14. stoletju pr.n.št. Pesem je primer t.i. delovne pesmi, kot imenujemo ritmično izrazite, vsebinsko pa preproste pesmi, katerih namen je bil spremljati ročno delo, podpirati ritem telesnih gibov in ga uravnavati. Peli so jih v skupinah ali posamezniki, poznajo jih vsa ljudstva, tudi najprvotnejša, tako da so nekateri teoretiki trdili, da se je iz njih razvila vsa druga poezija.

2.6 POGOVOR RAZOČARANEGA ČLOVEKA S SVOJO DUŠO

Modrostna književnost starega Egipta je poznala različne knjižne oblike: poučne zgodbe in nasvete, prerokbe, svarila in žalostinke. Posebno mesto med pesmimi obupa pripada pesmi Pogovor razočaranega človeka s svojo dušo, ki je nastala okoli leta 2100 pr.n.št. Pesmi manjkajo nekateri deli in je bila napisana v težko razumljivem jeziku. Opisuje skrajno nezadovoljstvo človeka z življenjem, ki pa ni utemeljeno z družbenimi ali političnimi okoliščinami. Obupani se med razmišljanjem o samomoru pogovarja s svojo dušo o usodi, ki bi ju doletela zaradi nenaravne smrti. Razočarani človek se na koncu pesmi odloči živeti do konca svojih dni. Odlomek, ki opisuje smrt kot bujenje iz sna in vrnitev domov, je nastal po vmesnem angleškem prevodu Johna A. Wilsona.

2.7 ZAČETEK BESED VELIKE RAZSVETLJEVALKE SVETA

Poleg himnične in poučne lirike je tudi ljubezensko pesništvo pomemben del književnosti starega Egipta. Ohranjenih je približno 60 ljubezenskih pesmi. Vse so iz časa »nove« države in napisane v novoegiptovskem jeziku. Razpoloženje v njih je raznoliko, resno ali veseljaško, odnos do ljubezenske teme je zelo svoboden in izrazito čuten.

Najbolj med ohranjenimi zvitki je papirus Chester Beatty, na katerem je poleg drugih besedil zapisani tudi sedem ljubezenskih pesmi s skupnim naslovom Začetek besed velike razveseljevalke srca. Pesmi so nastale v času 20.dinastije (1200 – 1085 pr.n.št.).

2.8 SINUHEJEVE PUSTOLOVŠČINE

Najzanimivejše besedilo starega Egipta. Sinuhej je zares živel. V 21. stoletju pr.n.št. je bil uradnik na dvoru faraona in njegovo življenjsko zgodbo so strnili v roman že v času njegovega življenja. Nekega dne Sinuhej izve za zaroto proti prestolonasledniku. Tega ne bi smel slišati! Njegovo življenje je ogroženo, zbeži iz Egipta, prečka puščavo in tam ga umirajočega od žeje rešijo nomadi. Prispe v današnjo Sirijo in živi v nekem gorskem plemenu. Poroči se s poglavarjevo hčerko, zmaga v spopadih ter postane bogat in spoštovan. Vendar hrepeni po »deželi, kjer srce najde svoj mir«. Vrne se v Egipt.

Slika 3: košček papirusa, na katerega so pisali egipčanski pisarji

2.9 EGIPČANSKA KNJIGA MRTVIH

Egipčanska knjiga mrtvih predstavlja zbirko najstarejših religijskih besedil na Zemlji. V uporabi je bila skozi vso egipčansko zgodovino. Jedro vsebine je skozi čas ostajalo enako, spreminjala pa se je oblika. Današnja egiptologija govori o treh stopnjah Knjige mrtvih. Prvotne zapise predstavljajo hieroglifi na stenah piramid iz Starega kraljestva (okoli leta 2600 – 2100 pr.n.št.). Drugo stopnjo predstavljajo teksti, izpisani po sarkofagih iz Srednjega kraljestva (okoli leta 2000 – 1600 pr. n. št.). V tretjo stopnjo uvrščajo papiruse, najdene ob mumijah iz Novega kraljestva (okoli leta 1500 – 1000 pr. n. št.), ki egiptologom konkretno pomenijo Knjigo mrtvih.

Izvirni naslov papirusnih knjig je *Pert em hru*, kar bi lahko prevedli kot *Prebujanje v svetlobo, vstajanje v Dan, Vstopanje v resnično Življenje*. Naslov *Knjiga mrtvih* je v sredini 19. stoletja nastal med egiptologi, ki ga od takrat naprej uporabljajo kot tehnični strokovni izraz, s katerim označujejo papirusne zvitke, najdene ob mumijah v egipčanskih grobnicah. Ti zvitki so pokojniku bile v pomoč pri prehodu skozi svet onostranstva. Cilj je bilo, da človek prek različnih stopenj notranjega očiščevanja in preobražanja doseže nesmrtnost ali najvišje razsvetljenje.

Slika 4: Prizor iz egipčanske knjige mrtvih

3.LITERATURA

3.1 LITERATURA

1. Georges Jean: Pisava spomin človeštva, Ljubljana 1994
2. George Hart: Stari Egipt, Murska Sobota 1994
3. Karen Brookfield: Pisave, Slovaška 1999

3.2 VIRI

1. <http://aquarius.miks.uj.edu.pl:8080/~lux28/grafika/papirus.jpg>
2. <http://www.egyptology.wz.cz/images/pisar.jpg>